

**Den svenska modellens
orsaker och konsekvenser
– fokus samhällskunskap**

FÖR GYMNASIET

Syfte

Syftet med denna lektion är att få dina elever att förstå hur den svenska modellen på arbetsmarknaden är uppbyggd och fungerar i praktiken. Kunskapen om arbetsmarknadens två parter och hur de påverkar den enskildes arbetsplats är central för att förstå helheten kring hur det fungerar på jobbet.

Förberedelser

Om du har möjlighet är det bra om eleverna innan denna lektion har tagit del av lektionen. Den svenska arbetsmarknadens framväxt – fokus historieämnet, som handlar om svensk arbetsmarknads framväxt. Det finns stora poänger med att känna till den historiska bakgrunden då den förklarar en hel del samband och orsaker till varför det ser ut som det gör på vår arbetsmarknad idag.

Den här lektionen förbereder du genom att läsa igenom det här dokumentet (eller materialet) i sin helhet, speciellt modellen och dokumentet för att åskådliggöra orsaker och konsekvenser, trefältaren.

Börja med att titta igenom klipp och bifogade länkar och gör sedan ett urval av dessa till eleverna att titta på som förberedelse innan lektionen börjar (se Tips på länkar, Svenska arbetsmarknadens framväxt). Om det inte finns möjlighet för eleverna att titta igenom materialet innan lektionen så kan du ha en genomgång eller visa en eller flera klipp under lektionens gång. Det kan då bli något längre lektionstid.

Lektionen är tänkt att ta mellan 60 och 80 minuter, men kan både förkortas och sträckas ut beroende på lärarens intentioner.

Lektionsupplägg

En central del inom samhällskunskap är att kunna identifiera och resonera kring orsaker till och konsekvenser av olika samhällsfenomen. Den svenska modellen på arbetsmarknaden är en konsekvens av en historisk samhällsomvandling som än idag är högst relevant. Ett bra hjälpmedel för att träna på att hitta orsakssamband är en så kallad ”trefältare” (se bilaga). Lektionen kommer genom arbetssättet att kretsa kring att arbeta fram ett dokument tillsammans, i smågrupper eller enskilt. Du som lärare avgör vilket alternativ som ger bäst förutsättningar för inläring för just dina elever.

Lektionen är tänkt att ha tre steg: Orsaker, konsekvenser och analys.

Modell

Modellen kan användas på de flesta händelser eller fenomen man stöter på i samhället. I orsaks- och konsekvensfälten kan eleverna exempelvis lista orsaker respektive konsekvenser utan någon speciell struktur. Ett mer utvecklat sätt att använda modellen är att eleverna också får möjlighet att rangordna orsaker och konsekvenser efter hur viktiga de anser de är. De kan även lista orsaker och konsekvenser kronologiskt.

Ni kan även använda trefältaren för

att samtidigt kategorisera orsakerna och konsekvenserna. En sådan kategorisering kan exempelvis göras enligt PEST-modellen (som förklaras i historiektionen) eller på ett annat sätt som eleverna eller du bestämmer.

individuella som de kollektiva, samhällsfrågor, samhällsförhållanden samt olika samhällens organisation och funktion från lokal till global nivå utifrån olika tolkningar och perspektiv.

Orsaker?	Händelse/fenomen	Konsekvenser?
<p>Till exempel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lista alla tänkbara orsaker • Värdera vilka orsaker som är viktigast och skapa lista • Lista i kronologisk ordning • Dela upp orsakerna i olika kategorier (till exempel enligt PEST-modellen)	<p>Den svenska modellen</p>	<p>Likadant som orsaksfältet</p>

Inledning

Om eleverna ska arbeta i smågrupper kan du inleda lektionen med att dela in dem i grupper.

Börja med att förklara syftet eller målet med lektionen för eleverna. Tydliggör vilka förmågor inom samhällskunskapsämnet som de förväntas utveckla under just den här lektionen och vilka kunskaper de förväntas förvärva. Alla förmågor kan mer eller mindre vara aktuella i detta lektionsupplägg men det är du som, utifrån dina intentioner, måste avgöra hur förmågorna kommer i spel under lektionen.

- Kunskaper om demokrati och de mänskliga rättigheterna såväl de

- Kunskaper om historiska förutsättnings betydelse samt om hur olika ideologiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållanden påverkar och påverkas av individer, grupper och samhällsstrukturer.
- Förmåga att analysera samhällsfrågor och identifiera orsaker och konsekvenser med hjälp av samhällsvetenskapliga begrepp, teorier, modeller och metoder.
- Förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

- Förmåga att uttrycka sina kunskaper i samhällskunskap i olika presentationsformer.

Påminn sedan om innehållet i det material som eleverna har tagit del av innan lektionen. Det kan vara klipp eller några av länkarna, eller annan undervisning/texter som berör den svenska modellen.

Dela ut en tom trefältare till eleverna – antingen en per elev eller en per smågrupp. En fördel med att dela ut en per elev är att alla elever aktiveras i högre grad. Att låta eleverna ta med trefältaren till ett prov eller liknande kan också leda till ökat engagemang.

Steg 1 – Orsaker

Inled denna del genom att låta eleverna själva kort återberätta några viktiga händelser under tidsperioden 1850-1950 som haft betydelse för samhällsutvecklingen.

Du som lärare kan självklart hjälpa eleverna på traven, exempelvis genom att på tavlan eller på annat sätt redovisa begrepp såsom: Allmän rösträtt, skråväsendet, jordbrukssamhället, industrisamhället, storstrejken, arbetstid, urbanisering, hungerkravaller, depressionen, världskrigens ransonering. Låt därefter eleverna under cirka 15 minuter fylla i orsaker i sitt dokument. Om eleverna vill kan de använda datorer, smartphones eller liknande för att söka information under tiden. Förutom att ta hjälp från dig, be eleverna också vara ett stöd

för varandra i processen att söka information.

Avsluta med att, under ett par minuter, låta några elever delge de orsaker hittat för klassen.

Steg 2– Konsekvenser

Inled med en liknande reflektion om vilken betydelse eleverna tror att den svenska modellen har och har haft för det svenska samhället. Be dem förklara ord som arbetsmarknadens parter, kollektivavtal och avtalsrörelse. Diskutera skillnaden mellan avtal och lagar.

Eleverna fyller sedan på i sitt dokument med konsekvenser på det sätt som du och eleverna har bestämt (med eller utan kategorier eller struktur). Tid för detta: cirka 15 minuter.

Avsluta med att, under ett par minuter, låta några elever redovisa konsekvenser för klassen.

Steg 3– Analys

Målet är att knyta ihop säcken och låta eleverna resonera mer fritt än tidigare. Du kan leda diskussionen framåt genom att stimulera med olika frågor om det behövs, till exempel:

- Vad har vi lärt oss? Vilka mönster syns? Ser ni några paralleller till andra samhällsfenomen?
- Vilka orsaker var viktigast? Varför? Vilka konsekvenser märks än idag?
- På vilka sätt påverkar parterna på arbetsmarknaden samhällsutvecklingen?

- Stärker eller stjälper den svenska modellen demokratin?
- Hur hänger fackliga rättigheter samman med mänskliga rättigheter?
- Behövs avtalslösningar på arbetsmarknaden än idag? Varför? Varför inte?
- Har någon kunskap om förhållandena i ett annat land? Finns likheter eller skillnader med Sverige och vad kan de bero på?
- I vissa länder är fackföreningar förbjudna – vad beror detta på, tror ni?

Avslutning

Avsluta lektionen med att återknyta till syftet. I vilken utsträckning har eleverna utvecklat de förmågor som varit aktuella under lektionen? Be eleverna samtala om detta med varandra och ge ett exempel på något de lärt sig.

Använd gärna en Exit-ticket för att ytterligare synliggöra lärandet. Förslag på frågeställningar till Exit-ticket:

- Vilken betydelse har historien för framväxten av den svenska modell som idag finns på vår arbetsmarknad?
- Beskriv den svenska modellen med två meningar!
- Vilken roll har den svenska arbetsmarknadens parter?
- Vad är det för skillnad på lag och kollektivavtal?

De digitala verktygen Voto.se och -Socratic.com är utmärkta för att genomföra Exit-ticket i digital form

och finns bland länkarna. Det går naturligtvis bra att göra en Exit-ticket med papper och penna också.

Så går ni vidare

Den här lektionen är en del av ett paket med tre tänkta lektioner. Den första tar upp den historiska aspekten, den svenska arbetsmarknadens framväxt från 1850-1950. Den andra lektionen är denna, som handlar om hur den svenska modellen fungerar i praktiken. Den tredje lektionen är ett erbjudande om en klassrumspresentation från LO. Det innebär att det kommer en utbildad skolinformatör från LO och håller en presentation för dina elever. Det de tar upp i sin information är lite repetition om historien, om hur den svenska modellen fungerar, men framför allt ger de goda råd om vad man bör tänka på innan man ger sig ut på sitt första jobb. De pratar om anställningsavtal, svartjobb, provjobb och allt annat man som ung behöver ha kunskap om för att inte råka illa ut på jobbet. Om du inte redan blivit kontaktad av LO för att boka en lektion kan du själv boka en lektion här.

Vill du som lärare ytterligare fördjupa dina elever i hur och varför det fungerar som det gör på den svenska arbetsmarknaden kan du till exempel till ett senare tillfälle bjuda in representanter från de två parterna (LO och Svenskt Näringsliv) och arrangera en debatt där eleverna får förbereda frågor.

En exit-ticket skulle då kunna handla om vilka frågeställningar som parterna kan debattera om i klassrummet.

Tips på länkar, Svenska arbetsmarknadens framväxt

Texter

- [Saltsjöbadsavtalet](#)
- [Den svenska modellen](#)

Presentation i Prezi

- Behandlar fackföreningarnas bakgrund och arbetsmarknadens parter. Flera filmklipp inbäddade i [presentationen](#).

Filmklipp för att ge förförståelse

Lärare föreläser om fackföreningar

- [Fackföreningarnas historia](#) (Gustav Eriksson, 9 min)
- [Den svenska modellen](#) (Gustav Wiberg, 11 min).

Information från IF Metall

- [Om facket inte fanns](#) (IF Metall, 4 min).
- [Vem fan behöver facket?](#) (IF Metall, 4 min)

Svenskt näringslivs Youtube-kanal Sverige tar matchen

- [Sverige tar matchen](#) (flera klipp om samband mellan produktivitet och välfärd, ger ett alternativt perspektiv)

Grundläggande fakta om fackföreningar

- [Fackföreningar och arbetsrätt](#) (Valstakanalen, 4 min)

Allmänt om tidsperioden

- [Sverige 1905 – 1950](#) (Mattias Axelsson, 10 min)

För digital utvärdering

- [Voto.se](#) (enkelt och lättanvänt verktyg)
- [Socratic](#) (kan ge fördjupad feedback till läraren)

Trefältare – modell för att synliggöra orsaker och konsekvenser

Orsaker?	Händelse/fenomen	Konsekvenser?
<ul style="list-style-type: none"> • • • • • • • • •	Den svenska modellen	<ul style="list-style-type: none"> • • • • • • • • •

Analys